

6

VICTVS
LACTANTIVM
IN LACTENTES
VARIAM EFFICACITATEM

PRAESIDE

PETRO IMMANVELE HARTMANNO,

PHIL. ET MED. DOCT. PATHOLOG. THERAP. CHEM. ET MATER. MED. PROF.

PVBL. ORDIN. ACAD. CAESAR. NAT. CVR. ET ELECTOR. MOGVNT. ER-

FVRT. SCIENT. VTIL. ITEMQVE SOCIETAT. BEROLINENS. NATVR.

SCRVTATOR. ET DVCAL. TEVTON. HELMSTAD. SODALE, ORDINIS

MEDICI H. T. DECANO

D. XXVII. DECEMBRIS CIOIDCCCLXXXVIII.

DOCTORIS MEDICI HONORES

LEGITIME CAPESSVRVS

PVBLICE EXPONET

AVCTOR

FERDINANDVS WEISS,

KATSCHERIENSIS SILESIVS.

TRAIECTI AD VIADRYM,
E TYPOGRAPHEO APITZIANO.

VITVS

LACTANTIVM

IN FACIENDIS
VARIIS REPLICANTIBUS

PETRO IN ANELLE HERRMANN

DE REBUS
SOCIETATIS

LEONARDUS

1710

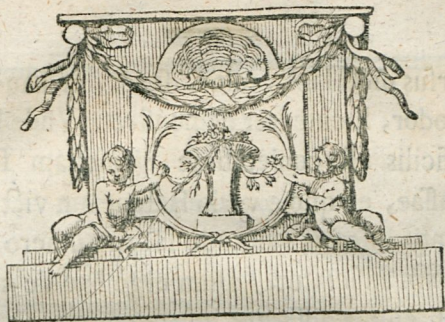
BEROLINVS

MDCCXCV

FRANCOFURTI

IN THEATRO

PROOEMIUM.

Perinde valere infantulos lactentes, ut ipsorum matres aut nutrices lactantes vario nutriuntur victu, quotidiano fere exemplorum testimonio abunde constat. Quippe hinc quoque ipsam elementorum, ex quibus muliebri lac componitur, miscelam vario modo graduque mutari, chemico non solum examine compertum est, sed etiam ipse di-

A 2

uersus

uersus dicti lactis color, sapor, et haud raro odor, luculenter demonstrat. Vnde haud difficilis est coniecturae, quidnam subsit causae, ex quo a vario lactantium victu lactentis infantis valetudo saepe numero plurimum adficiatur. Dum ergo hac de materie breuiter differere instituo, rem acturus mihi videor, nec specimine academico, nec beneuolo lectorum adsensu indignam. Quo minus autem huiusmodi libelli academici limites transgrediar, et propositi terminos excedam, temperabo nunc calmo ab omni eorum, quae aut regiminis, quod medici dicunt, aut reliquarum rerum non naturalium, praeter victum, errores in muliebris lactis miscela immutant atque peruertunt, aestimatione.

§. I.

Praemonenda quaedam.

Quod suctione attrahunt ex mammarum papillis, et deglutitionis ope in ventriculum deferunt infantes, muliebrem lac potissimum ex chylo, in arterioso sanguine adhuc oberrante et fluitante, singulari naturae officio in peculiaria mammarum vascula ex arteriolarum ibidem disperfarum finibus deponi, anatomici atque physiologi scriptores luculenter tradunt: ad quorum ergo scripta nos, quibus iusta atque concinna in disserendo breuitas est praestituta, remittere oportet lectores. Satis ergo nobis in praesentia erit, ex doctrinis istis physiologicis naturali consecutione colligere, in tantum lactis humani naturam elementorumque indolem varie mutatum et conuersum iri, in quantum ipse chylus a varia victus conditione diuersam quoque acquirit misturam. Quae ut plenius constare possint lectoribus, ipsum huius lactis examen chemicum praemittamus: animum tamen ad solum lac muliebrem nunc aduersuri, quippe quod praecipue nostri interest iustituti; licet haud ignoremus, lactis animalis naturam multa quidam habere cum humano lacte communia, aliqua tamen priua atque peculiaria.

Examen lactis generatim.

Lac quodcunque, et ipsum adeo muliebre, dum recentissime emulsum adhuc calet, leuissimo quodam odore, acidi praesentiam subobscurè prodeunte, nares inficit: quam primum vero amissus est tepor, motu singulari intestino seiungi incipiunt proxima elementa, misso ad superiorem superficiem *cremore*, inferius subiecto *sero* spissescente, *caseosis* particulis pleno. Concussus et agitatus cremor oleosas suas particulas nunc in *butyrum* cogit, exturbato hinc reliquo sero; cui adhuc teneriores moleculae caseosae inhaerent. Hinc albet, ideoque lactis ebutyrati nomen meruit. Ex his cognoscitur, lacti tria tantum elementa, butyrum, caseum, serum, a natura esse data. Animalis profapiae, adipis nimirum, indicia facile in butyro inuenias; forte etiam lymphae in caseo: serum vero potissimum vegetabilibus alimentis atque potulentis debere videtur; quandoquidem foetor allii, odor thymi, amaror absinthii, leuissimus rubor rubiae, a quibus omnibus infectum erat lac, in sero quoque nostris ex experimentis superest! Ceteroquin vero lac muliebre, naturae conueniens, coloris est ex albo nonnihil flauescens, saporisque subdulcis et grati: in valetudinariis feminis vero aut magis flauet, aut caerulefcit, itemque ab inedia, a diuersis morbis, et victu mere animali alcalescentem salfedinem acquirit. Cremoris copia

7
pia idem ceterorum animalium lac plerumque
superat a).

§. III.

Eiusdem examen chemicum.

Quae porro de lacte eiusque ante memoratis
elementis proximis, chemicorum studio, innotue-
runt, omnia atque singula hic non repetituri sumus:
sed ea tantum, quae illustrando nostro argumento
propius inferuire videntur b). Specifica, quam di-
cunt, grauitate antecellit *muliebre lac* omnibus reli-
quis lactis generibus, si afininum excipias. Nec co-
gitur ab vilo acidorum genere, secus, ac in aliorum
animalium lacte fieri solet; nisi diurnus victus ve-
getabilis lactantium accesserit. Nec in cogendo lacte
mulierum aliquid valent alumen et extractum saturni
acetosum; nec alcalinorum salium vtrumque genus
aut alcalinae terrae; nec, quotquot sunt, mediae
naturae salia. Nec sua sponte coagulum concipit hoc
lac, vel in ipso calore non admodum intemperato,
et in quiete conseruatum, post ipsam diurnam mor-
ram, si victu mere animali vsae sint mulieres: a victu
vero potissimum vegetabili, elapsis demum octo die-
bus, cogi visum est. Contra ea vegetabilium ex aci-
do

a) Luculentius haec omnia recensent illustris ALBERTVS de HAL-
LER in *Element. physiol* g. Tom. VII. Part. II. pag. 24. seqq. et
PETR. IOSEPH. MACQUER in *chymischen Wörterbuche*: Th.
III. pag. 539. seqq. edit. Leonhard. a quo vtroque etiam magna
scriptorum hac pertinentium copia est excitata.

b) *Ibidem.*

do aufferoruu, nec non spiritus vini, diei noctisque interuallo cum lacte permixti, et in calore de-
tenti, efficacia in cogendo lacte muliebri per expe-
rimenta est cognita. Haec omnia in aliorum mam-
malium animantium lacte, iisdem sub conditionibus,
secus fiunt. Proprium quoque *lacti sal*, quod *saccha-
rum* appellari solet, in humano lacte copia fere cum isto
conuenit, quod ex vaccino lacte comparatur. Re-
liqua chemicorum examina, quae ad ferum et buty-
raceam caseosamque lactis humani partem priuatim
spectant, hic non recensemus, sed lectores haec
desideraturos ad scriptores hic iam excitatos consul-
to remittimus c).

§. IV.

Lactis copia a victu diuersa.

Oberrantem in sanguine arterioso chylum esse
lactis fontem, iam supra diximus, eiusque secretio-
nem in mammis vberibusque mammalium animan-
tium expediri, nisi aut naturae ordo, aut nondum
absoluta organi colatorii perfectio, aut forte morbi
cuiusdam vis, vt in metastasibus lacteis, stimulis na-
turalibus aliorum conuersis, chylosas sanguinis par-
ticulas ad alia loca deuehat, et a lactiferis mamma-
rum viis deriuat, physiologorum pathologorumque
demonstrationibus confirmatum habemus. Verisi-
mile ergo videtur, prout elaborati chyli copia in
singulari quodam animali te habet. ita quoque lactis
copiam, nisi contraria illa interuenerint, fore pro-
portio-

*) *Ibidem.*

portionatam. Atque huic coniecturae experientia quoque fidem fecit. Eorum enim alimentorum esu, quae *polychyla* a materiae alimentariae commentatoribus vocari solent *d*), in lactantibus quoque lactis copiam augeri videmus; imminui contra a frequenti victu *oligochylo*. Vnde haud inopportunum etiam foret, si priora ista *polygala*, posteriora vero *oligo-gala* appellarentur. Interim utroque in genere ratio quoque est habenda subseciuorum ordinum: quoniam, prout in his diuersus est commixtionis elementorum, chylo lactique generando inferuentium, apparatus multiplexque proportio, licet generatim utriusque humori colligendo priora admodumprehendantur apta, tamen aliquod quoque copiae, exinde dependentis, esse solet discrimen. Taceo, alia utriusque generis a ventriculi virtute facilius digeri, aegrius alia: alia eidem, si intemperanter adsumantur, fieri molesta; grata vero et excepta, si temperantiae cura sit habita. Taceo de iis, quae hic inedia, quae sufficiens victus efficere possunt. His enim omnibus singulisque modis chyli, adeoque etiam lactis, aut incrementum euenit, aut decrementum.

§ V.

Idem argumentum.

Sed, ut diximus, *polychylorum* varia sunt subseciua genera: quae in tantum ex ZÜCKERTI mente persequemur, in quantum chylo lactique prospiciunt. Primum ex his genus constituunt *mucilaginea*;

*) Confer IO. FRIDER. ZÜCKERT *Materialem alimentariam*; §. 22. 23.

ginea; speciatimque denuo *fibrosa mollia*, et *farinacea*, atque ex solo vegetabili regno defumuntur. Ex fibrosis mollibus alia porro sunt *dulcia*, *subdulcia* alia. Ex prioribus inter cibos nostratum polychylos polygalosque excellunt radices fisci, dauci, betaeque rubrae: ex posterioribus vero radices pastinacae, petroselini, scorzonerae, tragopogonis, et ceterae. Farinaceorum plurima huc referuntur, variis modis artificiiisque victui accommodata: verbi causa, triticum, secale, hordeum, auena, oryza, fagopyrum, spelta, festuca fluitans *Linn.* solanum tuberosum, et alia, atque ex iisdem parata farina, alica, gratumque. Alteri polychylorum generi subsunt *gelatinosa*, partim *tenui mollique*, partim *tenaci duraque* carne praedita. Priora hac virtute posterioribus praestant. Inter *ista* referuntur carnes vitulinae, bubulae, veruecinae, ceruinae, raninae, testudineae, quaelibet gallinaeae, turdinae, et aliae, itemque ostrea; inter *haec* autem carnes vaccinae, leporinae, anserinae, anatinae, nec non mytolorum, astacorum, limacumque. Terti generis sunt *pinguia* siue *oleosa*: inter quae vi polychyla eminet ipsum lac cum lacticiis inde paratis; quibus addi possunt omnes nuclei, conficiendis emulsionibus apti. Polychylis demum addi quoque merentur ex potulentorum genere cerevisiae meraciores, ex tritico hordeoue coctae. Haec omnia igitur, quae nunc enumerauimus, ad victum adsumta, chyli, et in lactantibus lactis, copiam insigniter augent, adeoque sufficiens infantibus lactentibus subministrant nutrimentum. Plane contrarii
ab

ab *oligochylo* victu obseruantur effectus: de quo nunc
sigillatim agere superuacaneum nobis videtur, quo-
niam cuilibet nutrici curae erit cordique, vt infantu-
lus iusta lactis copia sufficienter alatur.

§ VI.

Mixtio lactis a victu mutata.

Longe autem maiorem medici attentionem
meretur ipsa illa elementorum mutatio, quibus mu-
liebre lac componitur, quae a vario lactantium victu
accidisse est obseruata. Prout enim alimenta parti-
culis scatent aut acidis, aut ammoniacalibus et alca-
lescentibus, ita etiam probabile fit, easdem a chylo,
quippe liquore magna sui parte aquoso, solui susci-
pique, simulque ad sanguinem deferri atque hoc du-
ce denique lacti in mammarum ductibus secernendo
immisceri. Nostra igitur omnino refert, per partes
ire, et curiose expendere, quasnam praecipue par-
ticulas salinas hic vel ille victus potusque singulariter
chylo, et hinc quoque lacti, admisceat. Generatim
quidem, vt iam monuimus, ab experientia constat,
humores nostros a victu solo vegetabili acidis, ab
animali vero alcalescentibus ammoniacalibusue ele-
mentis fieri abundantiores. Verum enim vero haec
sine vlla exceptione adfirmari neutiquam posse, ex
exemplis conuincemur. Denuo ducem sectabimur
ZÜCKERTVM in ordinandis alimentorum classibus,
ad quorum elementa priuata expendenda animam
sumus appulsuri. Quoniam vero inter has lactis fe-
minini corruptelas non solum acidi aut ammoniacalis
inqui-

inquinamenti abundantia locum habet, verum etiam aliae cacochymae misturae, aromaticae, balsamicae, spirituosae, narcoticae, et reliquae; quae se haud difficulter infrequenterque lactis elementis immiscent, lactentiumque infantum nervos grauius adficiunt: non possumus et haec silentio praeterire.

§. VII.

Acidi in lacte abundantia.

In feminarum lacte *acidum* elementum quidem semper in ea singulari massa, quae saccharum lactis nominari solet, deprehenditur: inest tamen iusto abundantius, si sequentium alimentorum frequentissimus et fere solus fuerit usus. Quippe ex *polychylorum* classe huc spectant sisarum, daucus, betae brassicaeque singulae e), pastinaca, petroselinum, tragopogon, scorzonera, et id genus alia. Quod ne mireris, cum singula ex examinibus chemicis acido saccharino abundant. Porro farinacea omnia, excepto quodammodo tritico f): quae acida indoles facile per fermentationem vinosam atque acetosam declaratur. Animalium carnes licet huc referri nequeant, eorundem tamen pinguedines et ipsum butyrum, praecipue si rancescant, ab inquinamento acido non sunt immunes. Idem valet quoque de amygdalis nucleisque similibus. Ipse largus lactis et lacticiniorum usus humores nostros acidi copia inquinat. Inter *oligochyla* hoc loco poni merentur omnes fructus horaei, singula Hesperidum poma, fructus mori

e) Confer tamen etiam §. VIII.

f) Videbis *ibidem*.

mori, rubi idaei, berberum, ribiumque, vuae viniferae, recentes et passae; porro quaedam brassicae, betae, lapathi, rumicis, cynarae, et aliorum oleorum genera, itemque omnes herbae, quae in acetariis adsumi solent. Ex horacorum fructuum classe imprimis huc faciunt mala et pyra siluestria, nec non cydonia. Piscium huc pertinentium pinguedines facile in ventriculo rancescunt, et hinc quoque euoluto suo acido facile chylum inquinant. Inter *potulenta* denique pleraque cerealia, praesertim si iusta fermentatione nondum sunt depurata, aut alteram acetosam subire incipiunt, nec non potus Theae aut Coffeae nimium saccharati, itemque compositi isti limoniati, semispirituosi, verbi causa, *Punch* Anglorum, porro vina acida, austera, immo dulcia ex vis semisiccatis, hydromel fermentatum, et ipsa aceta, inter ea locum omnino occupant, quae chylo laetique largiorem acidi copiam comparare possunt.

§. VIII.

Cacoehymia lactis alcalescens aut ammoniacalis.

Verum enim vero scire quoque licet, varia esse alimentorum genera, in quibus sal *alcalinum* volatile et ammoniacale latet, licet nonnullis ipsorum aliquod sal acidum seorsim insit: quae adeo commesta efficiunt, ut humores nostri, nec lacte excepto, alcalescant. Ex *polychylis* ne ipsum quidem tritici amyllum ab vrinoso hoc, teste BECCARIO *g*), immune est. Idem inest quoque, per chemicorum experi-

B 3

1) *Commentar. insitrus. Bononiens.* Tom. II. Part. I. pag. 122.

perimenta, plerique betae, brassicae, atriplicis, asparagique generibus, et omnibus fere plantis, quas antiscorbuticas medici dicunt; quo loco etiam sedum istud sativum culinare, *Tripmadam* vulgo vocatum, haberi potest. Quotusquisque etiam in caseo vetusto putri huius salis praesentiam non agnoscit. In animantium edulium autem carnibus, siue sint polychylae, siue *oligochylae*, regnat inprimis sal quoddam ammoniacale; quod in piscium carnibus vrinoso suo magis abundat: qua ex causa etiam experimentum quotidianum declaratur, cuius fide lac muliebre ex victu mere animali alcalescere, et blandum subdulcemque saporem amittere, iam supra adfirmavimus. Plurimum etiam chemicorum examini- bus constitit, in albumine ouorum coctura indurato euolui sal quoddam, partim ammoniacale, partim vrinosum tanta copia, vt etiam plurimum metallorum solutionem molliatur. Ex *cacochymis* denique tota fungorum edulium classis, forte semianimalem originem indolemque testatura, vrinoso acri sale scatet: vnde facile colligi potest, quamnam corruptionem frequens fungorum esus humoribus nostris sit allaturus.

§. IX.

Cacochymia lactis a victu mixta.

Supereff, quoniam homines cibis potibusque, partim saporis, partim eupepsiae causa, varia condimentorum genera addere solent, vt horum quoque vim in mutanda lactis miscela breuissime persequamur. Ineff scilicet naturalibus huius generis corporibus, praeter con-

consueta salina, aut acida, aut alcalina, elementa,
 varia longe alia singularisque mox spiritus rectoris a
 BOERHAAVIO vocati, mox olei aetherei, mox res-
 sinae balsamicae tenerioris portio, qua humores ani-
 males inficere obseruantur. Liceat ergo hanc in lacte
 quoque natam *cacochymiam* appellare *mixtam*. Haec
 plerumque per experimenta innotuit. Quippe, si
 commesta sint, thymum, maioranam, foeniculum,
 saluiam, satureiam, hyssopum, et id genus alia, lac
 paullo post et redolet, et sapit. Idem accidit a quo-
 libet alio. Cibi crocati aut macere conditi in lac
 ipsum odorem suum transferunt. Ab asa foetida,
 condimenti loco habita, Indarum feminarum lac foe-
 tet. A vino absinthite aut aliis herbis amaris infecto
 mulierum lac haud ita multo post hauatum amarescit.
 Turiones pini iuniores resinosi, saccharo conditi,
 paullo largius commesti, non solum vrinam, sed
 etiam lac, odore violaceo inficiunt: id, quod etiam
 euenit ab haustu aquae vitae mastichinae aut alius vini
 adusti compositi, quod balsama naturalia et terebin-
 thinea ingrediuntur. Ipsas quoque subtilissimas
 spirituum ardentium particulas lacti admisceri, ex
 noxis ab abusu huiusmodi potulentorum in lactentes
 translatis fit probabile; verbi causa, teste HALLE-
 RO, ex epilepsia infantis hinc orta.

§. X.

Peroratio.

Quae cum ita sint, medicorum nemo facile
 negaturus est, rectissime victus lactantium variam in
 lacten-

res efficacitatem adfirmari. Proinde etiam dirigi poterit victus matrum nutricumque in sanitatem infantulorum tuendam aut ex morbis in meliorem statum vindicandam: prout nimirum semina morborum infantulium acidae aut alcalescenti et in putredinem pronae cacochymiae debentur. Carnibus et piscibus nutrici datis sanatos esse in puero morbos, qui ex acido nati erant, grauis auctor est BOERHAAVIUS. In iis vero valetudinis incommodis, quae dyscrasiae alcalinae putrique merito adscribi possunt, vegetabilia alimenta atque potulenta nutricibus dantur, acido elemento plurimum foeta. Vtrum autem in neruorum debilitate et quasi torpore, sicubi forte in infantibus adsit, victus aromaticus et balsamicus nutrici dari debeat, nec ne? anceps omnino et difficilis est quaestio, nec, nisi maxima cum circumspectione in singularibus exemplis, quae medico offeruntur, definienda. Plerique enim infantes, licet vel maxime imbecilles et velut enerues videantur, haud dispari neruorum gaudent habitu, ac

— — *genus irritabile vatum.*

HORATIUS.

Ua 3991b

X 2309089

6

VICTVS
LACTANTIVM
IN LACTENTES
VARIAM EFFICACITATEM

PRAESIDE

PETRO IMMANVELE HARTMANNO,

PHIL. ET MED. DOCT. PATHOLOG. THERAP. CHEM. ET MATER. MED. PROF.
PVBL. ORDIN. ACAD. CAESAR. NAT. CVR. ET ELECTOR. MOGVNT. ER-
FVRT. SCIENT. VNIL. ITEMQVE SOCIETAT. BEROLINENS. NATVR.
SCRVTATOR. ET DVCAL. TEVTON. HELMSTAD. SODALE, ORDINIS
MEDICI H. T. DECANO

D. XXVII. DECEMBRIS C1913CCLXXXVIII.

DOCTORIS MEDICI HONORES

LEGITIME CAPESSVRVS

PVBLICE EXPONET

AVCTOR

FERDINANDVS WEISS,

KATSCHERIENSIS SILESIVS.

TRAIECTI AD VIADRVM,
E TYPOGRAPHEO APITZIANO.

